

Innspill til Fellesskoleutvalget fra Montessori Norge

Fellesskoleutvalget skal blant annet vurdere:

- Hvilke trekk ved samfunnsutviklingen som utfordrer skolen i årene som kommer.
- Hvordan skolen bør utvikles for å håndtere krav og forventninger.
- Hva barn og unge trenger å lære for å kunne leve gode liv i framtidens samfunn, og hva det er skolens oppgave å ta ansvar for.

I lys av dette skal utvalget også vurdere på overordnet nivå hvilke endringer som må gjøres av innhold, omfang og organisering i skolen for at den skal ruste elevene til å møte framtidens utfordringer. Utvalget skal se på hvilken rolle og funksjon skolen som institusjon bør ha i et 20-årsperspektiv.

Utvalget skal særlig vurdere følgende problemstillinger:

- Hvilken rolle og funksjon bør skolen som institusjon ha i et 20-årsperspektiv, både for elevene og i et samfunnsperspektiv?
 - Hvilke sentrale trekk ved samfunnsutviklingen vil kunne utfordre skolen i årene som kommer, og på hvilke måter?
 - Hvordan bør skolen utvikles for å bidra til å håndtere nye utfordringer, krav og forventninger i samfunnet?
 - Hvordan kan skolen i fremtiden gi alle elevene likeverdige muligheter, uavhengig av kjønn og bakgrunn?
 - Hva trenger barn og unge å lære for å kunne leve gode liv i framtidens samfunn, og hva er det skolens oppgave å ta ansvar for?
 - I lys av punktene over, hvilke endringer på overordnet nivå må gjøres av innhold, omfang og organisering i skolen for at den skal ruste elevene til å møte framtidens utfordringer?
 - Hvordan kan skolen opprettholde god kvalitet og det brede samfunnsoppdraget i alle deler av landet i en framtidssituasjon med press på offentlige ressurser, knapphet på arbeidskraft og demografiske endringer?
 - Er omfanget av grunnopplæringen og lengden på utdanningsløpet hensiktsmessig, eller kan både menneskelige og økonomiske ressurser brukes bedre?
-

Montessori Norges innspill (basert på muntlige innspill gitt i møte med sekretariat for utvalget 3. desember 2025).

Vi kommer først med et overordnet innspill om utvalgets arbeid og rammer, og deretter innspill til de ulike erkjennelsene utvalget har jobbet med.

Om utvalgets arbeid

Vi mener at arbeidet med å ruste fellesskolen for fremtiden er svært nødvendig, og utvalget har et viktig mandat og en stor mulighet. Denne muligheten bør etter vår mening benyttes til å tenke helhetlig rundt hvordan vi som samfunn ser på og organiserer utdanning. Vi mener det bør skje et paradigmeskifte innen utdanning, og at utdanning i mye større grad må tilpasses barn og unges naturlige utvikling og behov. Skolen skal ikke først og fremst tilpasses etter samfunnets tenkte og fastlagte behov, men tilpasses barn og unges utviklingsmessige behov gjennom ulike stadier i livet og på ulike områder.

Vi er enige i at arbeidet i utvalget, og vurderingene de skal gjøre, må bygge på forskning. Samtidig vil vi understreke at forskningen må være bred og relevant. Det meste av skoleforskning gjøres innenfor rammen av «den tradisjonelle skolen» slik den er i dag, eventuelt med små endringer/variabler. Det er lite forskning på alternative måter å drive skole på, spesielt fra Norge. Vi oppfordrer utvalget til å også se til forskning basert på andre modeller enn den tradisjonelle skolen, og gjerne fra andre land. Vi mener det også er svært viktig å se til forskning og kunnskap som finnes på andre relevante områder, som for eksempel utviklingspsykologi, hjerneforskning og nevrovitenskap.

Vi er glade for å bli gitt muligheten til å gi innspill til utvalget, både i møte og skriftlig. Samtidig vil vi løfte frem at det er en utfordring at utvalgets arbeid er begrenset til å kun omfatte kommunale skoler. Friskolene i Norge (private skoler som hovedsakelig er finansiert av staten) er definert ut av «fellesskolen» i dette arbeidet. Vi mener at de ideologiske føringene begrenser utvalgets mulighet til å finne gode løsninger for alle barn og unge i den norske skolen. Det er i beste fall trist at et så stort og viktig arbeid ikke inkluderer de få prosentene av foresatte, barn og unge som av ulike årsaker har valgt en friskole. I verste fall sees disse skolene på som en trussel mot fellesskolen. Denne frykten er ikke forskningsbasert. Friskoler bidrar ikke til å øke forskjeller i samfunnet, og det er heller ikke noe som tyder på at det er negativt for et samfunn at det finnes flere ulike skoletyper å velge mellom. Det som er viktig er hvordan friskolene reguleres; at de er ideelle, åpne for alle og regulert på en hensiktsmessig måte. Friskolene i Norge består av mennesker med et brennende engasjement for barn og unges oppvekst og læring, og vi ønsker å bidra positivt i det den norske skolen som helhet. Pedagogiske alternativer og et mangfold av skoletyper bør anses som et gode i et demokratisk samfunn.

Innspill til erkjennelsene utvalget jobber med:

Nedenfor beskrives syv erkjennelser som utvalget jobber med. [Montessori Norges innspill er videre markert i blått](#). Vi kommer ikke med veldig konkrete eksempler og innspill rundt organisering av fag/pensum, skoledagen, miljøet e.l. her, da det blir for detaljert. Men vi gir selvsagt utfyllende innspill og eksempler fra våre skoler ved behov, og inviterer gjerne utvalget til skolebesøk ved en av våre skoler.

Begrepet *erkjennelser* benyttes for å understreke at de er velfunderte og til en viss grad gjensidig avhengig av hverandre. Ser man bort fra en eller flere av disse erkjennelsene – og implikasjonene av dem – så vil man etter utvalgets vurdering vesentlig redusere sannsynligheten for at norsk skole lykkes.

Beskrivelse av syv erkjennelser

1. Skolen er en avgjørende bærebjelke i samfunnet

Mandatet beskriver fellesskolen som «en av de viktigste byggesteinene i det norske samfunnet og en sentral fellesarena». Utvalget er enige i dette. Skolen er også en samfunnsøkonomisk svært lønnsom institusjon. Gode investeringer i skole har høy samfunnsøkonomisk avkastning. Det skyldes både at en god skole motvirker frafall og utenforskap, og dermed sparer samfunnet for betydelige kostnader, og at en god skole danner grunnlag for produktiv og innovativ arbeidskraft i arbeidslivet. Videre er en sentral forventning til fellesskolen at den skal bidra til sosial utjevning, eller i det minste til sosial mobilitet selv om sosial utjevning og sosial mobilitet ikke så enkelt i praksis.

Vi gjentar her poenget om at «skolen» må omfatte hele den norske skolen med alle de godkjente skoletypene som finnes. Friskolene bør sees som en verdifull del av fellesskolen. Kanskje kan begrepet «skolen» også byttes ut med «utdanning» eller «opplæring». Skolens og opplæringens fremste mål bør være å gi barn og unge gode rammer som støtter deres naturlige utvikling, der de kan oppleve mestring og glede, og finne sin plass i et fellesskap.

Vi er helt enige i at skolen skal bidra med sosial utjevning. Dessverre viser en del forskning at skolen i liten eller ingen grad bidrar til sosial utjevning. Tvert imot kan den bidra til å reprodusere forskjeller. Barn og familier er forskjellige. Fellesskolen må favne et stort mangfold, og være «raus» i sin innretning. Like muligheter må *ikke* forveksles med likhet, og at alle skal gjennom den samme trakta.

2. Utviklingen i skolen er alvorlig

Stortingsmelding 34 presenterer et ganske alvorlig bilde av utviklingen i norsk skole:

En økende andel elever mangler grunnleggende ferdigheter i lesing, matematikk og naturfag, noe som svekker deres muligheter i videre utdanning, arbeidsliv og samfunnsdeltakelse. Mange fullfører videregående uten å være faglig forberedt, og trivselen i skolen er lav. Det er viktig å erkjenne at ingen av disse utfordringene har oppstått i skolen alene, men at de også er drevet av utviklingstrekk i samfunnet utenfor skolen. I tillegg kommer effektene av pandemien. Det er derfor ikke gitt at skolen kan løse disse utfordringene alene, selv om skolen uansett har et medansvar for å bære på dem.

Vi er i utgangspunktet enige i at det er en del utfordringer i skolen, og at disse må løses. Men vi tror at man skal være forsiktige med å «styre etter kriser» og «snu utviklingen» til stadighet. Dette er i seg selv en del av utfordringen i skolen; at den stadig blir en slagmark for ulike politiske agendaer og samfunnsutfordringer som må løses. Det fører ofte til løsrevne «tiltak», silo-tenkning og fragmenterte løsninger. Reformen og endringer er ikke alltid et gode.

Utvalget har en gyllen mulighet til å tenke langsiktig, og vi håper det kan føre til at skolen gjennomgår en mer grundig og helhetlig endring. Skolen skal være en plass som er tilpasset barn og unges behov og karakteristikk, og som tilbyr et miljø som støtter deres naturlige utvikling - i ulike faser og på ulike områder. Selv om samfunnet endrer seg, vil mange av faktorene rundt barn og unges utvikling være både universelle og konstante. Skolen må bygge på dette som et fundament.

3. Læring er krevende. Skoledagen må organiseres deretter.

Få aktiviteter er mer krevende enn aktiv læring. Elever må forvente og forventes å bli mentalt slitne. Men det innebærer samtidig at organisering av læring – og dermed skolehverdagen – må ta hensyn til behov for mental restitusjon (Dehaene, 2021). For yngre elever er det viktig med balanse mellom lek og formell læring (Sahlberg & Doyle, 2019).

Vi kan forstå hva utvalget mener med denne erkjennelsen. Vi undrer oss likevel over om det er en hensiktsmessig erkjennelse her, og hva den eventuelt kan føre til av tiltak og konsekvenser for organisering i skolen. Vi oppfatter utsagnet som noe negativt, selv om det kanskje ikke er ment slik.

Læring er en naturlig og positiv prosess, som ofte skjer automatisk dersom barn og unge driver med noe som *interessere* dem, som de finner mening i osv. Hvis man ser for seg barn eller unge som har funnet interesse og mening i noe, enten det er en idrett, en oppgave, en aktivitet, en bok e.l., så vil man lett observere at slik læring ikke ser fryktelig krevende ut. Et barn kan holde på i timevis med en aktivitet de har interesse for, uten å

bli nevneverdig «slitne». Ja, læring er kanskje krevende i visse tilfeller, og vi er enige i at det må være rom for mentale pauser og konsolidering av kunnskap og ferdigheter.

Men vi må først stille oss spørsmålet: hvorfor mener vi at læring er så krevende i skolen? Kan det hende dagens organisering, læreplaner mm. bidrar til at læring blir mer krevende enn nødvendig, og mindre lystbetont og naturlig enn den bør være?

Hvis vi for eksempel stadig vekk må avbryte elevenes naturlige læringsprosess, på grunn av en rigid fag- og timefordeling og oppdelte fagtimer, så vil vi gradvis svekke barnas interesse og ødelegge den naturlige læringsprosessen og lærelysten – *da* blir læring krevende. Hvis læringen føles som noe som blir påtvunget utenfra, er overdrevent voksenstyrt, noe man ikke ser meningen med, eller uten kontekst - *da* blir læring krevende. Hvis skolen og undervisningen i større grad er tilpasset barn og unges utviklingsmessige behov, gir rom for valg og interesser, så vil forhåpentlig læring skje mer naturlig og oppfattes mindre krevende.

Vi er bekymret for at en erkjennelse om at «læring er krevende» i verste fall kan føre til fragmenterte «tiltak» for å bøte på dette. Eksempel på et slikt fragmentert tiltak kan være at alle elevene skal ta 10 minutter rolig (lærerstyrt) avspenning ved timens slutt. I stedet bør skoledagen romme muligheter for konsolidering, repetisjon og mentale pauser på en mer integrert og naturlig måte.

Erkjennelsen «læring er krevende» har også et potensiale i seg for at man undervurderer barna og hva de kan få til dersom forholdene ligger til rette for det. Vi må passe oss for å stakkarsliggjøre, og tenke at læring er mer krevende enn det er.

Vi mener man også må passe på å ikke ha et altfor rigid skille mellom *læring* og *lek*. Barn lærer hele tiden, og de skiller ikke alltid på hva som er «aktiv læring», så lenge de synes noe er interessant, spennende eller gøy. Det er ikke enten/eller. Måten vi voksne snakker om læring (og lek) på har betydning. Læring er ikke nødvendigvis «overføring av kunnskap fra voksen til barn», og er heller ikke nødvendigvis «krevende». Aktiv læring (og ikke minst *utvikling*) kan like gjerne skje i et spennende og gøy gruppearbeid, et praktisk og kreativt selvalgt arbeid, når en elev observerer noe en annen elev jobber med, når de skaper noe sammen, leser en god bok, hører en spennende historie osv. Vi gjentar at vi ser en fare her for fragmenterte tiltak, fremfor gode og helhetlige løsninger. For eksempel (litt satt på spissen): At man – *for å ha en god balanse mellom lek og formell læring* - innfører 10 minutter voksenstyrt felles-lek i hver time (eventuelt et lengre friminutt), mens resten av timen fortsatt er preget av tradisjonell, voksenstyrt teoretisk overføring av kunnskap.

Vi håper derfor at fokuset vil være på at *læring* - som en naturlig menneskelig prosess - er meningsfylt, lystbetont, naturlig og et uunngåelig resultat av påvirkning fra miljøet, medelever, lærere osv. Skolens jobb bør være å sikre at den påvirkningen eleven utsettes for, gjennom miljø, lærer, medelever – er av den typen som fører til positiv utvikling, gode utfordringer, meningsfulle opplevelser og dermed gode læringsopplevelser.

4. Skolen er et komplekst sosialt system. Det må ledes, utvikles og samarbeides deretter.

For å lykkes med sitt brede mandat må skolen samarbeide godt med elevenes foreldre og elevene selv. Det følger av formålsparagrafen i opplæringsloven og overordnet del av læreplanverket at opplæringen skal skje i samarbeid og forståelse med hjemmet. Elevene har rett til å medvirke om hvordan opplæringen skal skje. Samarbeidet mellom skolen, foreldre og elevene har stor betydning for elevenes helse, trivsel og læring, og for skolens arbeid med å utvikle et inkluderende fellesskap.

Skolen er en kompleks og kunnskapsintensiv institusjon noe som har tunge implikasjoner for styring, ledelse og utvikling. Man kan si at skolen både har en strategisk og en teknisk oppdragsusikkerhet (Whitley 2000). Den strategiske oppdragsusikkerheten handler om manglende politisk konsensus om og stabilitet i hvilke samfunnsoppdrag skolen er forventet å løse. Formålsparagrafen i opplæringsloven og overordnet del av læreplanen gir et meget komplekst oppdrag og begrenset veiledning. Den tekniske oppdragsusikkerheten handler om at det, til tross for en omfattende litteratur om læring, likevel hefter en betydelig usikkerhet om sammenhengen mellom en hva en lærer gjør og elevenes læringsutbytte slik det måles gjennom tester og eksamen. Det skyldes ikke minst at det er svært mange andre faktorer enn undervisningen som påvirker elevenes læring, herunder søvn, fysisk form, og psykisk helse. Videre er elevenes læring helt avhengig av samproduksjon mellom lærer og elev, og påvirkes av læringsmiljøet.

Det gjør også at «beste praksis» er mer problematisk i skolen, fordi beste praksis er avhengig av veldefinerte og forståtte kausale sammenhenger.

En implikasjon av denne erkjennelsen er at skolen og lærerutdanningene må få endre balansepunktet bort fra implementering av strukturelle reformer til kontinuerlig forbedring av praksis. Det innebærer også at elevmedvirkning og et godt skole-hjem samarbeid er en viktig del av både styring og praksisutvikling.

For politiske myndigheter vil dette innebære en mer strategisk styring og mindre vektlegging av høyprofilerte politiske tiltak og mindre direkte styring.

Slik utvalget ser det vil det kun være mulig hvis vi innfører en slags handlingsregel for skolen der skolen i mindre grad kan benyttes som politisk-ideologisk kamparena. For det andre må politikere og andre med legitime interesser i skolen ha trygghet for at skolen selv overvåker tilstanden, foretar nødvendige justeringer i praksis, og ivaretar grunnleggende lojalitet til det politisk bestemte samfunnsoppdraget. Denne forutsetningen leder over til neste erkjennelse: Lærerprofesjonen må styrkes.

Montessori Norge er enige i at foresatte og elever er en viktig del av skolen, og at et godt samarbeid er essensielt for å lykkes. Vi er også veldig enige i at skoler må få frihet til å jobbe kontinuerlig med utvikling og forbedring, uten for mye politiske føringer og detaljstyring. Vi tror det vil være positivt at lærerne og skolens ledelse og ansatte får større rom til pedagogisk utvikling, og at dette kan bidra til å styrke samhold, eierskapsfølelse og lærerprofesjonen som helhet.

En positiv faktor ved å drive en montessoriskole er nettopp dette: Vi har en grunnleggende lojalitet til det politisk bestemte samfunnsoppdraget, men vi står ellers

noe fritt til å drive skoler etter en bestemt pedagogisk metode – som de som er tilknyttet skolen har kjennskap til og tro på. Vi har en felles plattform, som gir stabilitet og retning i arbeidet, og som legger et grunnlag for pedagogisk utviklingsarbeid, samarbeid osv.

Vi håper utvalgets arbeid vil føre til at skolen i mindre grad kan benyttes som politisk-ideologisk kamparena, slik dere skriver, og vi tror dette vil være positivt for fellesskolen.

5. En sterk lærerprofesjon i samspill med profesjonell skoleledelse er avgjørende for å lykkes

En sterk læreprofesjon er avgjørende for skolen. Det har i flere år har det vært bred konsensus om lærernes og skoleledernes betydning for kvaliteten i skolen.

Lærerprofesjonen er gitt et spesielt ansvar og forvalter et bredt samfunnsmandat.

Lærernes betydning for elevenes læring og sosiale utvikling er et avgjørende premiss for alle målene som settes for skolen og tiltak som blir iverksatt (Ekspertgruppa om lærerrollen, 2016).

Overordnet del av læreplanen betoner at et viktig premiss for skolens praksis er et godt profesjonsfellesskap der lærere, ledere og andre ansatte reflekterer over felles verdier, og vurderer og videreutvikler sin praksis. Et velfungerende profesjonsfellesskap er tuftet på felles verdier og et felles forsknings- og erfaringsbasert kunnskapsgrunnlag.

Profesjonen og den enkelte lærer forvalter et ansvar for å utøve skjønn i komplekse spørsmål. Det profesjonelle samarbeidet ved skolene forutsetter god ledelse (Kunnskapsdepartementet, 2017). Skolene må ledes på måter som støtter opp om utvikling av gode profesjonsfellesskap.

Det har vært mange initiativer for å styrke lærerprofesjonen i de senere årene. Blant annet har det blitt etablert mange partnerskap for å utvikle den forsknings- og erfaringsbaserte kunnskapsbasen til lærerprofesjonen. Videre har det blitt satset på utdanningsforskning, vi har fått grunnskolelærerutdanningene på masternivå og det har blitt satset aktivt på kompetanseutvikling. Lærerprofesjonen har også utarbeidet felles verdier i læreprofesjonens etiske plattform.

Det er viktig at læreryrket og lærerutdanningene er attraktive. I de siste årene er det tendenser i samfunnet som kan tyde på det motsatte. Mange lærere melder om krevende arbeidshverdager og det har vært fallende søkning til lærerutdanningene. Økt anerkjennelse og respekt for lærerprofesjonen som profesjon kan sies å være en nødvendig, om enn ikke tilstrekkelig forutsetning for å ruste skolen (Darling-Hammond, 2017).

Vi er enige i dette punktet. Vi mener det er spesielt viktig med pedagogisk ledelse av en skole, for å skape fellesskap og en ramme. Skoleledere må ha tid og kompetanse til å drive pedagogisk ledelse, i tillegg til andre lederoppgaver. Her er skolen på vei i feil retning i dag, med blant annet for mange krav til dokumentasjon og rapportering, og for mye som går ut over ledelsens kjerneoppgaver.

Vi mener at mindre politisk innblanding, og mindre «politisk kampsnakk» om skole, i media og ellers, også vil bidra til å styrke lærerprofesjonen. Det er mange slike faktorer i dag som tar bort autonomi og autoritet fra læreren, og som bidrar til et negativt bilde/fokus både for de som er utenfor og innenfor skolen.

6. Fire sentrale parter må samarbeide tett for at skolen skal lykkes

Det er spesielt fire parter som må samarbeide godt for at skolen skal ha rimelig mulighet for å lykkes. Det er nasjonale og lokale skolemyndigheter, lærernes og skoleledernes organisasjoner, og lærerutdanningene. Man kan legge til grunn at de hver for seg ønsker det beste for norsk skole. Samtidig representerer de også (legitime) særinteresser som vanskeliggjør et tett samarbeid som ikke forstyrres av interessekonflikter.

Vi er enige i at disse partene ønsker det beste for norsk skole, og kan ha legitime interesser. Et godt samarbeid er selvsagt viktig. Samtidig mener vi at det kan være en utfordring for skolens utvikling og autonomi at for mange parter skal bidra til å legge rammer og styre skolen, direkte eller indirekte. Som tidligere nevnt, tror vi det er positivt med noen felles ytre rammer og et politisk bestemt samfunnsoppdrag, men vi mener at det også bør være større handlefrihet og autonomi for skolen enn det er i dag.

7. Skolen må forberede for en kompleks og usikker verden i endring

De seks første erkjennelsene er relevante i en tenkt verden som preges av stabilitet og forutsigbarhet. De blir enda mer presserende i en verden i endring.

En mye benyttet betegnelse på engelsk er at vi lever i en «VUCA-world», der VUCA står for volatile, uncertain, complex og ambiguous (Bennett & Lemoine, 2014).

Tidligere forsøk på å beskrive fremtiden gir grunnlag for forsiktighet, og det er dokumentert at eksperter ikke er vesentlig bedre enn legfolk (Tetlock, 2005).

Utvalget vil derfor legge vekt på å identifisere kunnskap og kompetanse som må antas å være bestandig i en omskiftelig verden:

- Hvilken kunnskap og kompetanse har vist seg å være nyttig gjennom tidligere store samfunnsendringer, herunder teknologiskifter?
- Hvilke ferdigheter og egenskaper kan vi anta er robuste mot å overtas av teknologi, og hvilke er komplementære til teknologi som er vesentlig mer avansert enn vi har sett til nå?
- Hvilken kunnskap og kompetanse er viktig for å gjøre personer i stand til å håndtere omstilling, der mange vil oppleve at vesentlige deler av eksisterende kompetanse ikke lenger etterspørres?
- Hvilken kompetanse er nødvendig for å kunne forstå og navigere i en verden preget av usikkerhet?

Vi er ikke sikre på om denne erkjennelsen er riktig, og om en slik erkjennelse vil bidra til å styrke skolen i en positiv retning.

Vi tror man må snu det hele på hodet: Det er ikke samfunnets omskiftelige behov og stadige endringer som skal styre skolen/opplæring/utdanning. Da får man fort et lappeteppes av ulike interesser. Skolens innhold og organisering bør, som tidligere nevnt, tilpasses **barn og unge** – og deres utviklingsmessige behov og

naturlige måte å lære og utvikle seg på. Den må i større grad tilpasses det universelle og konstante i hvordan vi mennesker lærer og utvikler oss. Vi ser at utvalget er inne på dette når de skriver at de vil identifisere «kunnskap og kompetanse som må antas å være bestandig..». Dette støtter vi! Barn som får utvikle seg positivt – i, med og for et fellesskap – der de lærer og får utvikle grunnleggende menneskelige egenskaper (samarbeid, kreativitet, forstå sammenhenger, utfordre seg selv, oppleve mestring, utforske og pirre nysgjerrigheten osv.) vil ha et bedre grunnlag for å møte en «verden i endring».